

LAVENDER CASSELS: *The Struggle for the Ottoman Empire 1717-1740*. London and Southampton, The Camelot Press Ltd, 1966. xiii + 226 s. Ill. 35 sh.

Titlen på denne bog er temmelig vildledende. En tredjedel af fremstillingen består i en nærmest kulturhistorisk beskrivelse af dagliglivet ved hoffene i Wien, St. Petersborg og Konstantinopel, og de udenrigspolitiske afsnit omfatter kun en lille del af den stipulerede periode, nemlig Tyrkiets krig med Rusland og Østrig 1735-39, herunder særlig den franske diplomat Villeneuves mæglingsbestræbelser i forbindelse med fredsforhandlingerne ved Belgrad 1739.

Forf. har i en årrække været tilknyttet det britiske diplomati, fortrinsvis i Østrig og i Orienten, og det er derfor ikke uforståeligt, at hun har næret en professionel interesse for »det østlige spørgsmål« i det 18. århundrede, der jo sædvanligvis – og med rette – betegnes som diplomatiets »guldalder«. Det bedste ved bogen er netop den indgående beskrivelse af diplomaternes arbejdsvilkår ved de forskellige hoffer, og i særdeleshed ved det tyrkiske.

Bogens problemstilling er lidet original: Den franske regering frygtede som bekendt, at de østrigske og russiske hære skulle sønderlemme Osmannerriget, hvorved dens traditionelle sikkerhedspolitiske system, »la barrière de l'est«, ville bryde sammen. Derfor blev den franske ambassadør i Konstantinopel, Villeneuve, instrueret om at søge anerkendelse som mægler, og under fredsforhandlingerne ved Belgrad 1739 lykkedes det ham virkelig at skaffe Porten fred på betingelser, der ikke blot var ugunstige for Østrig og Rusland, men også uretfærdige, hvis man tager stillingen på slagmarken i betragtning.

I sin panegyriske beretning om Villeneuves bedrift, der betegnes som enestående i Frankrigs og det 18. århundredes diplomatiske historie, er forf. stærkt afhængig af Albert Vandals monografi fra 1887 om samme emne. Vandals – og dermed Lavender Cassels' – kildegrundlag består hovedsagelig i Villeneuves egne depecher, og det må vække mistanke, da diplomatiske repræsentanter jo er kendt for at overdrive egne fortjenester i deres indberetninger til de hjemlige regeringer, og da der i den foreliggende bog ikke findes det ringeste tilløb til kildekritik. Umiddelbart synes det rimeligere at antage med de østrigske historikere, at den ugunstige fred først og fremmest skyldtes den omstændighed, at Østrigs befuldmægtigede fredsforhandler faktisk befandt sig i fangenskab i storvesirens lejr ved Belgrad, således at han var afskåret fra al kommunikation med omverdenen og nærmest blev terroriseret til at undertegne fredstraktaten, som den østrigske – og dermed den russiske – regering var nødt til at ratificere, fordi den stærke fæstning Belgrad blev rømmet af de østrigske tropper straks ved undertegnelsen. Under disse forhold havde den franske mægler altså let spil.

Cassels' bog kaster ikke nyt lys over den diplomatiske kamp om magten til at afgøre Osmannerrigets skæbne. Hun har ikke benyttet værker af russiske og tyrkiske historikere, og hendes begrænsede arkivstudier af engelske gesandtskabsindberetninger i Public Record Office i London har blot taget sigte på at skaffe eksemplifikationsmateriale til beskrivelsen af det diplomatiske miljø i de forskellige hovedstæder. Der savnes netop en redegørelse for Englands holdning til »det østlige spørgsmål« i 1730'erne, bl. a. fordi det engelske diplomati havde relativt stor indflydelse i Persien, der under den dynamiske Nadir Shah udgjorde en nok så stor trussel mod det tyrkiske statslegeme som Rusland og Østrig. Nadir Shah førte på denne tid erobringskrige skiftevis mod Tyrkiet og Indien, og da

disse krige således kunne berøre britiske handelsinteresser i en stor del af Asien, kan man vanskeligt forestille sig, at den engelske regering ikke skulle have ført en aktiv politik i det nævnte spørgsmål.

HANS BAGGER

IAN GREY: Katarina den Store. På dansk ved LOTTE ESKELUND. Fremads biografier. Kbh., Fremad, 1968. 304 s. Ill. 32,75 kr. Indb. 42,75 kr.

Den foreliggende bog, der første gang udkom på engelsk i 1961, skildrer først og fremmest Katarina den Stores personlige livshistorie, fra hun i 1744 som en femtenårig tysk prinsesse kom til St. Petersborg for at ægte den russiske tronfølger. Fortrinsvis på grundlag af ældre memoire- og anekdotelitteratur gives der ikke blot en almindelig karakteristik af Katarinas rigt facetterede personlighed, men også en nærgående redegørelse for hendes intimeste privatliv og hendes færd i det eksotiske miljø. Ifølge forordet har Grey »forsøgt at tegne et nyt portræt« af kejserinden. Portrættet er blevet levende og nuanceret, men synes dog som helhed ikke at afvige meget fra de seneste karakteristikker, der har lagt vægt på at fremhæve det hykleriske og kyniske ved hendes væsen.

Forfatterens ambitioner rækker imidlertid videre end til det rent biografiske, han vil foretage en ny vurdering af Katarina den Stores regeringstid »som et kapitel i Ruslands historie«. Forbindelsen mellem Katarinas person og Ruslands historie fremstilles dog alt andet end organisk. Grey undlader ganske at tage stilling til den standende debat om kejserindens rolle i beslutningsprocessen. Nok omtales alle de vigtigste begivenheder i Katarinas regeringstid, men de fungerer kun som mere eller mindre velanbragte kulisser til kavalkaden af elskere og hoffaller. Den fragmentariske fremstilling af Ruslands historie bygger næsten udelukkende på russiske standardværker fra slutningen af forrige århundrede, og de fleste af de konklusioner vedrørende indenrigs- og udenrigspolitikken, der fremlægges i forordet, bærer præg af at være »lånte fjer« fra disse værker. Forfatterens egne ræsonnementer angår fortrinsvis kuriøse forhold, og kun hvor talen er om periodens finkulturelle historie, synes han at have benyttet nyere monografier. Ruslands sociale og økonomiske forhold, der på denne tid undergår så store forandringer, behandles yderst stedmoderligt.

Det kan derfor ikke undre, at Grey i slutningen af sin bog om Katarina den Store kommer til følgende resultat: »Set som et kapitel i en stor nations historie var hendes regime en periode af overdådig, men i grunden overfladisk og forbigående herlighed«. Bogen må karakteriseres som populær, og den foreliggende danske oversættelse, der udelader litteraturhenvisningerne og slækker på en række andre videnskabelige krav, betegner en yderligere popularisering.

HANS BAGGER